

Гнатюк Оксана

*кандидат педагогічних наук, доцент
кафедри фізики і астрономії та методики
їх викладання Уманського
державного педагогічного університету*

Стеценко Надія

*кандидат педагогічних наук, доцент
кафедри педагогіки Уманського
державного педагогічного університету*

ПЕДАГОГІЧНА ПРАКТИКА ЯК ЗАСІБ ПРОФЕСІЙНОЇ ПІДГОТОВКИ МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ ОСВІТНЬОЇ ГАЛУЗІ «ПРИРОДОЗНАВСТВО»

У статті розглядається науково-обґрунтований зміст наскрізної педагогічної практики як засобу професійно-практичної підготовки майбутніх учителів освітньої галузі «Природознавство».

Ключові слова: професійна компетентність, навчальна, пропедевтична, виробнича педагогічна практика.

В статье рассматривается научно-обоснованное содержание сквозной педагогической практики как средства профессионально-практической подготовки будущих учителей образовательной области «Естествознание».

Ключевые слова: профессиональная компетентность, учебная, пропедевтическая, производственная педагогическая практика.

The article discusses evidence-based content through teaching practice as a means of professional and practical training of future teachers of the educational field of «Science».

Key words: professional competence, training, propaedeutic, the production of pedagogical practice.

Актуальність дослідження обумовлена тим, що завдання процесу підготовки студентів постійно зростають, здійснюється пошук нових підходів до організації педагогічної практики, яка має бути

творчою та особистісно-зорієнтованою, спрямованою на формування висококваліфікованих педагогів, компетентних у своїй професійній діяльності, які конкурентоспроможні на світовому освітньому просторі. Зростають вимоги і до випускників природничих наук і все більш актуальною стає проблема підвищення якості практичної підготовки майбутніх фахівців.

Педагогічна практика у педагогічному вузі є невід'ємною складовою навчально-виховного процесу. Вона забезпечує поєднання теоретичної підготовки майбутніх учителів з їх практичною діяльністю у навчальних закладах, сприяє формуванню творчого ставлення майбутнього фахівця до педагогічної діяльності, визначає ступінь його професійної придатності і рівень педагогічної спрямованості.

Діяльність студентів у період педагогічної практики є аналогом професійної діяльності вчителя, що здійснюється в реальних умовах роботи навчально-виховних закладів. Студенти мають можливість відчувати себе на майбутньому робочому місці вчителя, закріпили набуті в університеті теоретичні знання у вигляді практичних навичок, набути певного досвіду роботи в педагогічному колективі та показати свій рівень теоретичної підготовки, застосовувати знання шкільних програм і підручників для організації і здійснення навчально-пізнавального процесу школярів, вміння використовувати інноваційні та інформаційно-комунікаційні технології навчання.

Аналіз наукової літератури свідчить про те, що педагогічна теорія обов'язково передбачає закріплення набутих знань на практиці. У працях учених розроблено структуру теоретичної та практичної підготовки майбутнього учителя (Г. С. Альтшуллер, В. І. Загвязинський, С. О. Сисоева та інші), багато уваги приділяється механізму управління, педагогічного спілкування (Ю. П. Азаров, Н. В. Кузьміна, Р. К. Серьожникова та інші) [3; 4].

Гончаренко С. У. розглядає педагогічну практику, як обов'язкову складову навчального процесу педагогічних інститутів, університетів, педагогічних училищ, інститутів удосконалення вчителів, інститутів післядипломної педагогічної освіти, яка передбачає професійну підготовку педагогічних кадрів і підвищення їх кваліфікації. У навчальному плані на педагогічну практику відводиться час з урахуванням специфіки навчального закладу [1, с. 252].

Однак варто зазначити, що у зв'язку з переходом вищої школи до дворівневої системи підготовки кадрів (бакалаврів і магістрів) та появою нових напрямів підготовки майбутнього педагога, змінюється структура та зміст педагогічної практики.

Мета статті полягає у розкритті змісту та завдань педагогічної практики в умовах реалізації програми підготовки майбутніх учителів освітньої галузі «Природознавство».

Педагогічна практика передбачає безперервність та послідовність її проведення при одержанні достатнього для професійної діяльності обсягу знань і вмінь відповідно до кваліфікаційної характеристики фахівця певного освітньо-кваліфікаційного рівня.

Реалізуючи положення Державного стандарту базової і повної загальної середньої освіти, пропонується система підготовки майбутніх учителів освітньої галузі «Природознавство», яка передбачає наступні види практик: навчальна (фахова) практика; пропедевтична педагогічна практика (без відриву від навчання); педагогічна (виробнича) практика; виробнича практика (у старшій школі); виробнича практика (у ВНЗ) [2; 5; 6].

Навчально-методичне керівництво і виконання програм педагогічних практик забезпечують фахові кафедри вищого навчального закладу. Безпосередньо, загальну організацію практики та контроль за її проведенням на факультеті здійснює керівник практики.

Навчальну (фахову) практику пропонується проводити на I курсі у 1 і 2 семестрах. Завданням цієї практики є ознайомлення студентів зі специфікою майбутньої спеціальності, отримання первинних професійних умінь і навичок із спеціальних (фахових) дисциплін. Така практика спрямована на ознайомлення зі змістом і формами роботи на базі проходження практики та виконання конкретних завдань, передбачених навчальною програмою практики. Під час цієї практики студенти закріплюють знання, вміння і навички, отримані на лекційних та лабораторних заняттях з циклів математичної природничо-наукової підготовки та професійної та практичної підготовки дисциплін: «Біологія рослин та тваринних організмів», «Теорія і методологія освітньої галузі «Природознавство», «Біологія рослин та тваринних організмів».

Вивчаючи рідний край, оволодіваючи пошуково-дослідницькими навичками, здійснюючи свої маленькі відкриття, студенти ознайомлюються з досвідом складних взаємовідносин природи і суспільства. Це безперечно приводить до самопізнання і самовизначення, а в кінцевому підсумку – до морального становлення особистості, її громадянської зрілості.

В першому семестрі учні відвідують метеорологічні станції (що розташовані в регіоні), гідроелектростанції, виробничі цехи. Метою цієї практики є оволодіння новими методами пізнання природних та соціально-економічних процесів, ознайомлення з проблемами раціонального природокористування в регіональному розрізі, з можливістю вести спостереження за перебігом фізичних явищ, як в природі так і в промисловості.

Навчальна (фахова) практика у 2 семестрі є завершенням вивчення вище зазначених дисциплін, що викладаються на першому курсі. Студенти в польових умовах ведуть спостереження за характером перебігу природних явищ та розвитку різноманітних процесів та досліджуваної теорії, розглядають питання будови, складу та історії Землі, закономірності та процеси розвитку і формування земної кори та її рельєфу, етапи розвитку життя на Землі, тощо. Всі ці матеріали у майбутньому використовуються для написання індивідуально-дослідних завдань (рефератів, повідомлень), організації шкільних екскурсій (під час проходження педагогічної практики), оформлення кабінетів. Крім того, така практика сприяє придбанню нових навичок і умінь,

які знаходять широке застосування у всіх інших практиках освітньої галузі «Природознавство».

Практика на 1 курсі покликана, перш за все, викликати у студентів пізнавальний інтерес та зацікавити до вивчення навчальних дисциплін на наступних курсах. Явища і події, які сприйняті зоровими та слуховими аналізаторами, набагато краще запам'ятовуються, уявляються яскравіше, усвідомлюються цікавіше. Практика До об'єднує в єдине ціле і економіку, і природу, і населення, що не тільки не знижує пізнавальної активності студента, а, навпаки, об'єктивно її підвищує. Недаремно опис подорожей досі є одним з найулюбленіших видів літератури, особливо в молоді.

Разом з тим, матеріали, які отримані у результаті виконання програми практики, можуть використовуватися як основа для подальшої педагогічної та наукової діяльності студента.

Пропедевтична педагогічна практика (без відриву від навчання) на II курсі у 3 семестрі (1 тиждень) має на меті формування готовності майбутнього учителя до здійснення педагогічної діяльності. Під час проходження даного виду практики студенти знайомляться з теоретичною та практичною системою функціонування комплексу педагогічної діяльності, набувають і розвивають навички організації самостійного проведення навчально-виховної роботи з учнями із врахуванням їх вікових особливостей, здійснюється стимулювання студентів до вивчення спеціальних та педагогічних дисциплін.

В період проходження студентами даного виду практики студенти ознайомлюються з основними напрямками роботи загальноосвітньої школи та умовами роботи школи: із змістом, формами, методами роботи шкільних громадських організацій та самоврядуванням, проводять бесіди з директором школи, класними керівниками та організатором позакласної та позашкільної роботи, вивчають систему планування класного керівника, здійснюють відвідування уроків та заходів, які проводять шкільні громадські організації, відвідують шкільні меморіальні куточки та музеї.

Проходження *виробничої педагогічної практики* передбачене на: II курсі – у 4 семестрі протягом 3 тижнів; III курсі – у 5 семестрі (1 тиждень), 6 семестрі (2 тижні); IV курсі – у 7 і 8 семестрах протягом 2 тижнів у кожному семестрі. Зміст і характер діяльності студентів ускладнюються з курсу в курс і відрізняються видами професійної діяльності, різноманітністю і самостійністю, стають більш наближеними до реальної професійної діяльності вчителя з фахового предмету та класного керівника в основній школі.

Головна мета практики – оволодіння методиками педагогічної діяльності та формування вмінь і навичок самостійного проведення навчально-виховної, позашкільної та позакласної роботи з учнівськими колективами в основній школі (5–9 класи), спонукання студентів до професійного самовдосконалення, набуття вмінь і навичок проведення психолого-педагогічних досліджень (на II курсі мікро-дослідження, на III і IV курсах написання курсових робіт, проектів тощо), а також здійснення

наукових та навчальних досліджень в процесі засвоєння дисциплін циклу природничо-наукової та професійно-практичної підготовки.

Так, у 4 семестрі протягом трьох тижнів студенти, крім відвідування уроків, заходів з позакласної роботи вже самостійно здійснюють проведення виховної роботи з учнями. Вивчають сучасні педагогічні технології навчання та передовий педагогічний досвід вчителів загальноосвітніх шкіл, набуваючи при цьому навичок та вмінь спостерігати і аналізувати стан навчально-виховної роботи школи в цілому та в межах окремого класу.

Розвиток практичних умінь у студентів здійснюється в процесі проведення навчально-виховної роботи з класом, розробці матеріалів для проведення уроків із фахового предмету (конспекти уроків). При цьому студенти вивчають систему роботи кабінетів фахових дисциплін, проводять бесіду з завідувачем кабінету, ознайомлюються з програмами та планами роботи учителів-предметників, навчально-матеріальною базою.

Майбутні вчителі ознайомлюються з роботою батьківського комітету та (по можливості) з батьками учнів, проводять анкетування, бесіди, тестування учнів, допомагають класному керівникові здійснювати перевірку щоденників. Бесіди з учнями класу проводяться за індивідуальним планом класного керівника. Також студенти проводять мікродослідження з педагогіки згідно тематики дослідницьких завдань.

В 5 семестрі керівник практики закріплює студентів за вчителем з фахового предмету для вивчення змісту календарного та тематичного планів, більш детального застосування на практиці сучасних педагогічних технологій навчання та передового педагогічного досвіду вчителів фахових предметів. Згідно своїх спостережень студенти оформляють методичні матеріали, в яких відображений досвід роботи вчителя, за яким закріплений студент.

В 6 семестрі студенти, наряду з виконанням завдань попередніх практик (крім мікродослідження), розробляють і проводять позакласні заходи з фахових дисциплін, на більш високому самостійному рівні реалізують зміст практики.

На IV курсі – у 7 і 8 семестрах студенти поглиблюють знання про систему навчально-виховної та позакласної роботи в основній школі в цілому, порядком ведення шкільної документації, специфікою методики роботи вчителя з фахового предмету, позакласної роботи та класного керівника прикріпленого класу.

Студенти оволодівають практичними навичками роботи з методичною та науковою літературою, виробляють вміння підготовки та проведення уроків різних типів з фахового предмету в основній школі, під керівництвом вчителя-предметника ведуть гурткову роботу та беруть участь в організації заходів позакласної роботи. В процесі практики здійснюється постійне вдосконалення професійної майстерності майбутнього фахівця, ведеться робота з вивчення сучасних педагогічних технологій в діяльності вчителів та застосування різних

методів педагогічного дослідження в процесі роботи над проблемою, визначеною завданнями курсової роботи.

Студенти навчаються підбирати навчальний матеріал у відповідності до завдань уроку та психолого-педагогічних особливостей класу, поєднувати та узгоджувати методи, засоби і форми навчання фахового предмету в основній школі.

Викладацька та науково-дослідна практика магістрантів передбачена у X і XI семестрах протягом 6 та 2 тижнів відповідно. Даний вид практики проводиться у X семестрі на базі загальноосвітніх шкіл (10–11 кл.), а в XI семестрі на базі вищого навчального закладу I–IV рівнів акредитації. Крім виконання навчальної програми практики, магістранти досліджують проблеми, безпосередньо пов'язані з засвоєнням освітньо-професійної програми фахівця і оформляють результати у вигляді випускної кваліфікаційної роботи [7].

Так, в X семестрі студенти ознайомлюються з системою навчально-виховної та позакласної роботи в старшій школі в цілому, порядком ведення шкільної документації та специфікою методики навчання і позакласної роботи вчителя з фахового предмету старшої школи та роботою класного керівника закріпленого класу (10–11 класи).

Майбутні педагоги оволодівають практичними навичками роботи з методичною та науковою літературою, практичними вміннями у підготовці та проведенні уроків різних типів з фахового предмету та виховної роботи в старшій школі, вчать оптимально підбирати, поєднувати та узгоджувати методи, засоби і форми навчання з фахового предмету, підбирати навчальний матеріал у відповідності до завдань уроку та психолого-педагогічних особливостей старшокласників. Студенти здійснюють керівництво гуртковою роботою та організовують заходи позакласної роботи, проводять педагогічне дослідження в процесі роботи над проблемою, визначеною завданнями кваліфікаційної роботи.

Під час викладацької педагогічної практики магістранти знайомляться із змістом та організацією навчального процесу, плануванням навчально-виховної та організаційно-методичної роботи, станом впровадження й особливостями організації кредитно-модульної системи організації навчання у вузі та кафедри і факультету, станом навчально-виховної роботи у ВНЗ, передовим науково-педагогічним досвідом, матеріально-технічною базою факультету, наявними технічними засобами навчання.

Магістранти оволодівають уміннями організації основних форм навчання у вищій школі, вміннями професійного і педагогічного спілкування зі студентською аудиторією, методичними навичками викладання відповідних навчальних дисциплін у системі ВНЗ, навичками та вміннями складання робочих програм з певних дисциплін.

Майбутні фахівці відповідного напрямку підготовки беруть участь у розробці планів роботи студентського гуртка, планів організаційної та виховної роботи куратора академічної групи та плани-конспекти лекцій,

практичних, семінарських та лабораторних занять із певної дисципліни і проводять їх. Разом з тим, магістранти здійснювати науково-дослідну експериментальну роботу з метою підготовки матеріалів до магістерської випускної роботи.

Практика є однією із складових професійної підготовки майбутнього вчителя. Формування професійної компетентності студентів у процесі педагогічної практики залежить від створення системи практичної підготовки та організації педагогічної практики відповідно до змісту та завдань підготовки майбутніх учителів освітньої галузі «Природознавство».

Створені нові, адаптовані до освітньої галузі «Природознавство» програми практик, вносять певний вклад у подальший розвиток змісту і структури педагогічної практики як засобу професійної практичної підготовки майбутнього фахівця та визначаються системою ключових, галузевих і предметних компетентностей, що враховують сучасні тенденції розвитку науки, техніки і технології освіти і забезпечують формування кваліфікованого вчителя до викладання предметів циклу природничо-наукових спеціальностей.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Гончаренко Семен. Український педагогічний словник. – К. : Либідь, 1997. – 376 с.
2. Державний стандарт базовою і повної загальної середньої освіти : [Електронний ресурс]. – Режим доступу : www.mon.gov.ua/.
3. Євтух М. Б. Педагогічна практика / М. Б. Євтух // Енциклопедія освіти / Акад. пед. наук України ; головн. Ред. В. Г. Кремень. – К. : Юрінком, 2008. – 1040 с.
4. Калініна Л. В. Педагогічна практика: традиції та інновації / Л. В. Калініна // Вища освіта і наука України: історія, сьогодення та перспективи розвитку. Житомирська область. – К. : Знання України, 2009. – С. 467–488.
5. Мартинюк М. Т. «Бакалавр педагогіки : Природознавство» – як нова формула вдосконалення підготовки учителів природничо-наукових дисциплін / М. Т. Мартинюк, М. В. Декарчук, Ю. М. Краснобокий, В. І. Хитрук // Вісник Чернігівського національного педагогічного університету. Серія : Педагогічні науки / гол. ред. : Носко М. О. – Чернігів, 2012. – Вип. 99. – С. 240–243.
6. Мартинюк М. Т. Функціонально-галузевий підхід до підготовки майбутнього вчителя освітньої галузі «Природознавство» / М. Т. Мартинюк, М. В. Декарчук, Ю. М. Краснобокий, В. І. Хитрук // Вісник Черкаського університету. Серія : Педагогічні науки / гол. ред.: Кузьмінський А. І. – Черкаси, 2012. – Вип. № 12(225). – С. 73–77.
Педагогічна практика : навчальний посібник / М. Т. Мартинюк, О. В. Гнатюк, Т. Л. Годованюк, Н. М. Стеценко. – Умань : ПП Жовтий О. О., 2011. – 175 с.